

Употреба: Преносно значење Слично со: јазик (м.) / 3. Способност за зборување. / Англиски: speech
Албански: fjalim / Слично со: говор (м.) / 4. Разговор, зборување, нешто што е кажано. / Англиски: talk
Албански: bisedë / 5. Устен јавен настап; право, дозвола за јавно зборување. / Англиски: speech
Албански: fjalim / 6. Став, гледиште, конечно мислење. / Англиски: speech
Слично со: аспект (м.), став (м.) / **ЗБОРНИК** / мн. зборници / зборник
Составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, документи, обично тематски поврзани. /

ЗБОРник

Издава
Институт за општествени и хуманистички науки - Скопје
ул. „20 октомври“ бр.8, 2 кат
1000 Скопје

За издавачот:
Катерина Колозова
извршен директор на ИОХН-Скопје

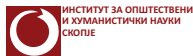
Уредници:
Артан Садику
Јордан Шишовски

Автори:
Драган Антоновски
Тамара Чауисидис
Свездан Георгиевски
Јасминка Аневска
Владо Апостолов
Васко Лазаревски
Уранија Пировска
Бесим Небиу
Јордан Шишовски
Џелал Хоџиќ
Рамадан Рамадани

Дизајн:
Ристо Алексовски

Оваа публикација е дел од проектот „Градење на алијанси за слободно новинарство и демократско општество“, кој е поддржан од УСАИД и Фондација отворено општество.

Проектот е спроведен од Институтот за општествени и хуманистички науки- Скопје во соработка со Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници на Македонија и Асоцијацијата за демократски иницијативи.

ИНСТИТУТ ЗА ОПШТЕСТВЕНИ
И ХУМАНИСТИЧКИ НАУКИ
СКОПЈЕ

СОДРЖИНА :

Артан Садику | **ВОВЕДЕН ЗБОР** (7)

Тамара Чаусидис | **ПОНИЖЕНИ И СИРОМАШНИ НОВИНАРИ НЕ МОЖАТ ДА БИДАТ СЛОБОДНИ** (10)

Свездан Георгиевски | **НОВИНАРИТЕ И ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР ЗАЕДНО ЗА ВРЌАЊЕ НА НОРМАЛНОСТА** (14)

Уранија Пировска | **МЕДИУМИ И СЛОБОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ** (17)

Бесим Небиу | **123-ТИ ВО СВЕТСКОТО ПРВЕНСТВО ЗА СЛОБОДА НА МЕДИУМИ** (21)

Васко Лазаревски | **ЗА МЕДИУМИТЕ И ПРОПАГАНДАТА** (26)

Владо Апостолов | **НА НОВИНАРСКИТЕ ДОНКИХОТОВЦИ ИМ ТРЕБА ПОМОШ ВО БОРБАТА СО ВЕТЕРНИЦИТЕ!** (30)

Драган Антоновски | **МЕГУЕТНИЧКА (НЕ) ТРПЕЛИВОСТ!** (34)

Јасминка Аневска | **ЖЕНАТА ВО МЕДИУМИТЕ-ИГРАЧ ОД ВТОРА ЛИГА** (39)

Јордан Шишовски | **МИТОТ ЗА ИСКЛУЧИТЕЛНОСТА И ГЛОБАЛНАТА БОРБА ЗА ДЕМОКРАТИЈА** (42)

Џелал Хоџиќ | **ДА СЕ ОГЛЕДАМЕ НА МОЗАМБИК!** (46)

Рамадан Рамадани | **ПОДЕЛЕНА ЈАВНОСТ: САКАТИ МАЈСТОРИ** (52)

ор: Именка, машки род / Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, документи, обично тематски поврзани. / ЗБОР / мн. зборови / Вид збор: Именка, машки род / 1

Артан Садику

ВОВЕДЕН ЗБОР

Основна јазична единица која што има определено значење; јазичен знак за определен

Еден стар непроверен мит тврди дека оружјето беше измислено од малиот човек за да се одбрани од големиот. Но, големиот човек сепак го совлада и му го зема и оружјето и оттогаш големите имаат потполна власт над малите. Нашата кривка демократија се засноваше на принципите на социјална и демократска држава, во која ќе нема големи и мали, а особено нема да има оружје во рацете на големите. Процесот наречен транзиција произведе еден грст големи приватизирачи на јавното добро, една мала група на големи кои го владееја и сè уште владеат со политичкиот и економскиот живот во земјава. Невладините организации и медиумите во дваесет години на нашата независност се бореа да останат оружје во рацете на малиот-граѓанинот, обесправен и осиромашен. Токму на годината на двеценискиот јубилеј на нашата независна држава, случајно или не, се навестува крајот на оваа борба на граѓанинот. Медиумите потпаднаа под контрола на големите, а невладините се најдоа на напад. Започнувајќи од 2011-та во нашето општество се затвораше циклусот на непроверениот мит за големиот и малиот човек, чија клетва денес демнее над целото наше општество.

Живеејќи во време на брз трансфер на слики и податоци, звуци и снимки, целосниот комуниколошки и мисловен спектар на граѓаните е сведен на медиумската презентација на реалноста. Всушност реалноста се креира, формира, уредува и понатаму се повнатрешнува како политичко и културно милје во кое се одвиваат општествените процеси. Оружјето во рацете на големиот ја одредува патеката на движење, однесувањето и можностите на малиот. Ако општеството се реализира на основа на одобрувањето од мнозинството, тогаш мораме да се запрашаме кои се условите на креирање на таквото одобрување. Кога Ноам Чомски збори за Фабрикувано одобрување, тој нè потсетува дека всушност не постои одобрување надвор од текот на она што се комуницира и што се реплицира и распространува. Во борбата за тоа што се распространува, овој Зборник цели кон контекстирање на тенденцијата на фабрикување на одобрувањето само од една одредена фабрика. Всушност, суштината на демократијата е мноштвото на слики, податоци, звуци и снимки од кои граѓанинот ќе може да избере свој производ, уреден и спакуван според неговата желба која потоа го произведува неговото лично определено одобрување. Во пазар на информации во кој изборот на граѓанинот е стеснет, се стеснува и просторот на демократската желба на граѓанинот.

Овој Зборник претставува обид за зачувување и проширување на полето на желбата на граѓанинот за демократија, тој е сочинет од серија текстови кои го поставуваат прашањето за тоа како нашето општество да ги искористи неговите потенцијали за градење на алијанси помеѓу новинарите и граѓанските активисти за слободно изразување и информирање. Поканетите автори на зборникот се новинари и активисти кои со години стојат на браникот на демократијата во нашето општество, општество кое не прекинува да се шири во неговиот демократски капацитет. Нивниот ЗБОР претставува одраз на едно време кое е историско, на време на глобална и локална борба за демократија и слобода. Тој ЗБОР претставува еден елемент во низа преземања во Македонија кои не се откажуваат од граѓанскиот порив за оформување на општеството според нивните слободно искажани желби, па токму затоа

истиот треба да се чита во контекст на поширокото граѓанско раздвижување во Македонија во последните години и кое е во корелација со пошироките регионални, европски и глобални текови на повторно навраќање на клучните политички идеали од страна на масите на граѓани кои не ја напуштаат борбата против „големите.“

Објавувањето на овој зборник е резултат на серија седум јавни дискусии кои се одржаа низ Македонија во периодот мај-јуни 2014-та година и на кои се дискутираа на демократски и транспарентен начин прашањата кои го составуваат просторот помеѓу граѓаниот и неговиот секојдневен живот во општеството од една страна и јавниот простор и новинарите и активистите од друга страна. Мотивите, идеите и желбите на авторите на овие текстови се плод на овозможување на слободен и демократски простор за размена. Таквиот модел на размена мора да се повторува и умножува низ сите општествени сфери, а особено во политичката сфера. Само со проширување на просторот на делување преку демократски практики, Македонија може да се ослободи од клетвата на митот за големиот и малиот човек. Уставните принципи на нашата држава не се само слово на хартија, туку тие претставуваат историски и политички стремеж, кој содржи повик кој ги адресира сите во општеството да се заложат за нивно непрекинато унапредување и практикување.

Овој Зборник, како и дискусиите од кои тој произлезе, не би можел да се реализира без поддршката од страна на „Проектот на УСАИД за граѓанско општество“ на кој сме бескрајно благодарни и среќни за можноста да делуваме заедно за вредностите на демократско и прогресивно општество.

ор: Именка, машки род / Тамара Чаусидис /
повеќе книжевни или научни статии, расправи,
документ **ПОНИЖЕНИ И СИРОМАШНИ** /
многубр. / Видебл. / Многубр. /
Основна јазична единица **НОВИНАРИ НЕ МОЖАТ ДА БИДАТ** /
определено значење; јазичен знак за определен **СЛОБОДНИ**

Условите за работа се често запоставувана тема кога станува збор за прашањето за состојбата со медиумите. Медиумските организации и здруженија често го занемаруваат овој аспект што ги засега новинарите, дури и го отфрлаат како прашање кое е исклучиво „во доменот на работните односи“ што би требало да биде дел од колективното преговарање меѓу синдикатот и менаџментот и поради тоа не влегува во орбитата на грижата за слободата на медиумите и за етиката.

Меѓутоа ова е многу опасен превид, бидејќи го игнорира извориштето на проблемот чија што манифестација е загушена слобода на медиумите и непочитување на етиката. Понижени, сиромашни новинари и медиумски работници, сведени на економско робје не можат да бидат слободни. Тие се подложни на притисоци, корупција и се принудени да го распродаваат своето професионално достоинство.

Работата на вработените мора да биде сигурна и работните услови мора да бидат обезбедени. Ова е основната максима врз која почива работата на синдикатот на новинарите во Македонија, како впрочем и работата на сите синдикати во светот. Но, кога говориме за услови за работа во медиумската индустрија ние не говориме за прашањата за тоа како е уредена канцеларијата во која работат нашите колеги, ниту за тоа дали во неа има цвеќиња или слики на сидовите, туку за прашања што се суштествени услови за квалитетен и независен медиум. Во тие прашања спаѓаат:

„Понижени, сиромашни новинари и медиумски работници, сведени на економско робје не можат да бидат слободни“

-дали има доволен број луѓе и дали вработените имаат доволно време добро да ја завршат задачата?

-дали во редакцијата постои пракса и атмосфера на почитување на трудот на вработените кои се сигурни дека ангажманот нема да им прекине одеднадеж ако постават погрешно прашање или бидат оценети како „неподобни“?

-дали редакциите работат во атмосфера без притисок од институциите на власта преку казни за клевети, глоби или затворање на медиумот?

За жал на ниту едно од овие прашања македонското новинарство не може да се пофали со позитивен одговор. Станува збор за елементарни предуслови, база врз која подоцна може да се разговара и за колективни договори што би требало да бидат надградба на основните работни права, да дадат повеќе од елементарното.

Бројот на вработените во медиумите се држи под постојан минимум и постојано се намалува. Неретко тоа не е оправдано ниту со пазарната логика – медиуми кои книжат зголемен профит, медиуми кои дури можат да си дозволат да бидат „донатори“ на политички партии во време на кампања,

континуирано го намалуваат бројот на вработените, а на оние што остануваат личниот доход со години не им се зголемува. Неретко и се намалува.

На пример, од еден наш дневен весник во последнава година заминаа, биле отпуштени, сеедно најмалку петмина вработени. Нови вработувања нема, но на останатите вработени платата не им е зголемена, за разлика од работните обврски што логично при помал број вработени се зголемуваат. Каде отидоа средствата што биле резервирани за плати на заминатите новинари?

Веќе е напишано правило, иако се коси со елементарните стандарди – едно работно место на технички персонал во телевизиите да опслужуваат само двајца работници. Тие луѓе практично работат без слободни денови, без годишен одмор. Работат двојни смени за да му го овозможат на колегата уставно загарантираното право на годишен одмор, за потоа тој истото да го возврати. Каков е тој годишен одмор ако треба потоа 15 дена да работите по 16 часови секој ден?

Почитувањето на професионално, па дури и човечко достоинство во медиумите одамна го достигна

„Почитувањето на професионално, па дури и човечко достоинство во медиумите одамна го достигна дното“

дното. Максимата „без секого се може“ без исклучок е применета во пракса во сите медиуми. Истражувањето на ССНМ за професионалните и работните права покажа дека

фрапантни 90 отсто од вработените во медиумите се потполно исклучени од одлуките од кои зависи нивниот професионален и работен статус – промена на сопствеништвото на медиумот, на уредувачката политика, на раководниот кадар, па дури и затворањето на медиумот. За сите одлуки тие дознаваат дури откако се донесени. Парадоксално во некои медиуми отпосле дознаваат и ако се казнети. Ќе видат на ливчето за плата, па потоа ќе им кажат за што всушност се казнети, со што се крши елементарното право на „обвинетиот“ новинар да ја каже својата вистина и да се брани.

Во атмосфера во која не се почитува ниту искуството, ниту квалитетот, а уште помалку професионалниот интегритет виреат автоцензурата и полтронството. Младите генерации во самиот старт се обесхрабруваат. Системот на вредности е комплетно испревртен, на цена се послушните, а не квалитетните. Не случајно процентуалната застапеност на самоцензурирањето на новинарите е повеќе од 50 отсто. Тоа што имате години искуство, новинарски награди и почит во заедницата ве прави подобни за отпуштање, а не за унапредување.

Уште ако имате несреќа да работите во редакција во која менаџментот се обезбедува со држење на вработените на кратко синџирче преку договори за вработување на еден, три или шест месеци, нема простор за каква било иницијативност која не е на линијата на надредените. Во таква атмосфера квалитетно, професионално новинарство не вирее.

Пристисокот врз редакциите што се обидуваат да го задржат барем

„Во атмосфера во која не се почитува ниту искуството, ниту квалитетот, а уште помалку професионалниот интегритет виеат автоцензурата и полтронството“

елементарното ниво на професионалност, што значи критички да ги опсервираат случувањата, трендовите и општествените феномени е посебна приказна. Казни за клеветата кои финансиски ги

исцрпуваат оние што одвај преживуваат на нерегуларниот и контролиран пазар комплетно корумпиран преку владините дотации во вид на реклами, казни за квотата за народна музика и други можности што се отворија со новите медиумски закони, ги принудуваат медиумите на самоукинување.

И покрај проблемите со кои се соочуваат медиумите мислам дека повеќето професионални новинари во Македонија ја сакаат својата работа, но многумина би ја напуштиле професијата, ако им се укаже можност, заради деградирачките лоши услови кои го убиваат професионалниот морал. Новинари со убиен професионален морал, не продуцираат етично и квалитетно новинарство.

Нашата професија сè уште ги привлекува младите луѓе, иако велат дека нивниот број рапидно се намалува. Затоа воопшто не е претерано да се каже дека македонскиот журнализам се соочува со црна иднина бидејќи ги обесхрабрува искусните, а ги губи најенергичните и најталентираните.

ор: Именка, машки род / Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, документи, обично тематски групирани / ЗБОР / мн. зборови / Врзани зборови / ЗБОРНИК / Основни зборови / ЗБОРНИК / ЗБОРНИК / определено значење / ЗБОРНИК /

Свездан Георгиевски

**НОВИНАРИТЕ И
ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР
ЗАЕДНО ЗА ВРАЌАЊЕ НА
НОРМАЛНОСТА**

Иако е веќе злоупотребен од пречестата употреба, најчесто со некоја парабиروقратска конотација, ослободена од вистинската суштина, сепак круцијалниот збор, практично клучот за разбирањето на соработката меѓу медиумите и граѓанскиот сектор е – вмрежување.

Но, за да се разбере вистинската суштина, поточно потреба од создавањето на граѓанско-медиумската мрежа, мора да се наведат неколку аксиоматски состојби во кои истовремено се одржува и се гуши македонското општество: (1) живееме во парадемократско општество, со злоупотребени институции и целосна контрола врз сите важни општествени сегменти; (2) новинарите се општествено-политички работници ставени во служба на политичките и економските центри на моќ; (3) граѓанскиот сектор само спорадично ги препознава клучните полиња на негово делување и (4) правата на индивидуата се потчинети на правата и на правилата на колективитетите и групите... И така натаму.

Во вакво опкружување, основната мисија на медиумите (новинарите) и на граѓанскиот сектор не е гола опозициона борба или активизам во барањето на стекнатите права (иако, се разбира, ни овој дел од нивното дејствување не треба да се пренебрегне и напушти), туку е многу поважна и поголема, а ние ќе ја именуваме како – враќање на нормалноста!

Она што тука го подразбираме како „нормален живот“ се базира на основните вредности на западната цивилизација, односно на целиот корпус човекови права. А за да се задоволи консумацијата на тие права, јасно, неопходна е и соодветна општествена инфраструктура, особено во делот на таканаречените културни и политички институции. Како што е познато, македонската општествено-политичка инфраструктура, на извесен начин, ако може така да се каже, е октроирана, создадена врз идеолошки основи, по обратна вертикала, односно од врвот кон базата. Во таа смисла, било која од институциите што го претставуваат националниот или државниот „бренд“ е сфатена како дадена нужност, а не како потреба за општествена организација на овдешните резиденти. Било да станува збор за Македонската академија на науките и уметностите, или Македонската радио-телевизија, или Македонската православна црква, или Архивот на Република Македонија, или судскиот систем... со голо око се гледа дека нивното опстојување и делување се сфаќало и се сфаќа како резултат на умот и добрата волја на „безгрешната партија“, а не како потреба на организираното живеење на различните сталежи што сочинуваат едно општество. Овој комунистички рецидив (македонската општествено-политичка инфраструктура, јасно, е изградена во првите две децении по Втората светска војна, односно во почетниот период на македонската модерна државност), за жал, и по речиси четврт век од воведувањето на таканаречениот политички плурализам (повеќепартиски

„Ако основата на постоењето на медиумската и граѓанската сцена е просветителска и незаменлива за менталното здравје на една нација (држава), тогаш неминовно се наметнува потребата од создавање на своевидна паралелна општествена инфраструктура“

систем) делува премногу резистентно на воведување на било какви реформи на веќе зададениот систем на вредности.

Непрепознавањето на темелната институционална поставеност доведува до своевидна општествена неуредност, алќавост, па дури и валканост на општествените вредности. Резултатот е евидентен – непостоење колективна меморија, идентитетско скитање, систем на митолошко размислување... Ваквата „општествена примитивност“ е плодна почва за секаква манипулација со било која општествена индивидуа, во било која смисла. А општествената манипулација, јасно, е во целосна спротивност со таканареченото граѓанско општество. Таа е одраз на болната општествена патологија.

Ако основата на постоењето на медиумската и граѓанската сцена е просветителска и незаменлива за менталното здравје на една нација (држава), тогаш неминовно се наметнува потребата од создавање на своевидна паралелна општествена инфраструктура. Авторот на овие редови е свесен дека на прв поглед ваквиот заклучок може да делува радикално, па дури и субверзивно, меѓутоа создавањето на ваквата алтернативна институционална мрежа нема некој особен револуционерен карактер, односно нема претензии за создавање на некаков нов тип општествено-економски односи, туку напротив – враќање на веќе потенцираната нормалност.

Круцијалната улога на граѓанскиот сектор и на новинарите како нивен природен сојузник е токму тоа – создавање услови за нормално функционирање на секој поединец во државата. Затоа, без оглед дали станува збор за правата на маргиналните групи, на жените, на животните..., дали станува збор за еколошки теми или за судски постапки, дали се во прашање базичните човекови права или нивната надградба..., сите овие теми се дел од таа нормалност и таа општествена инфраструктура. Нивната реализација, ете, е единствено можна само со создавање на еден заеднички фронт, базиран врз општествениот интерес за вистинско функционирање на медиумскиот систем и на невладиниот сектор. Се разбира, таканареченото вмрежување на медиумите со невладините организации не е дел од никаква „грандиозна“ идеја, туку напротив, тоа се создава врз оние таканаречени „мали“, „секојдневни“ потреби, кои, во крајна консеквенца, го создаваат тој толку неопходен реален систем на вредности.

Затоа, и кај нас и во светот, е толку битна таа таканаречена слобода на медиумите, бидејќи слободата на медиумите не е ништо друго, туку синоним за слобода на говорот, а слободата на говорот, пак, не е ништо друго туку синоним за слобода. А слободата е основа за секое цивилизирано опстојување на хомо сапиенсот. Иако веќе се употребува како ординарна флоскула, слободата е најсуштествениот дел на човековиот живот. Не постои слобода, на пример, без еколошка слобода. Не постои слобода без економска слобода. Не постои слобода без слободно создаден институционален систем.

Токму во тоа е парадоксот на македонскиот современ општествен миг: тој наложува создавањето на реален институционален систем да биде направено – вонинституционално. Работата, се разбира, не е ни лесна, ни едноставна. Ама е возможна!

ор: Именка, машки род / Книга составена од
Уранија Пировска

повеќе книжевни или научни статии, расправи,
документи, обични тематски говорници /ЗБОР/
МЕДИУМИ И СЛОБОДА НА
ИЗРАЗУВАЊЕ

Медиуми: Вид збор: Именка, машки род / 1.
Основа јазична единица која што има
определено значење; јазичен знак за определен

Сериозната загрозеност на слободата на медиуми присутна веќе подолг временски период во Република Македонија, не може и не треба да се разгледува како феномен кој се јавува и опстојува независно. Симптомот на затвореност или поточно кажано заробеност на медиумите е секогаш симптом кој оди заедно со сите други карактеристики на едно затворено/заробено општество. Притоа, несомнено е дека токму овој феномен е израз на заробеноста на мислата на единката/индивидуата и илустрација за тоа во каква позиција се наоѓа слободата на изразување.

Импулсот на слободната мисла и нејзината артикулација во отсуство на слободен простор за промовирање, претставува сериозен предизвик кога станува збор за создавање или подигнување на свеста на граѓаните за состојбите со човековите права во земјата, што директно ги засега ако се има предвид дека последиците од нефункционирањето на системот директно влијаат на квалитетот на остварување на нивните права.

Од друга страна истиот тој феномен ги става новинарите во позиција да развиваат самоцензура покрај цензурата која им се наметнува од страна

„Симптомот на затвореност или поточно кажано заробеност на медиумите е секогаш симптом кој оди заедно со сите други карактеристики на едно затворено/заробено општество“

на нивните работодавачи. Наметнувањето на теми кои во други услови никогаш не би биле случај, а во најголем дел се одраз на пропагандата и политиките на владеачките гарнитуре, истовремено не само што влијаат на креирањето на свеста туку

директно ја побиваат и слободната креативна мисла на индивидуата наспроти идејата за единство на нацијата.

Граѓанинот во вакви услови, ставен во позиција на принуден конзумент на ваквите информации неминовно станува жртва на индоктринација, но и активен субјект во целата приказна.

Правото да се размислува критички што одивоспрега со личниот интелектуален интегритет во вакви услови е целосно деградиран и претставува илустрација не само на затвореноста/заробеноста на мислата туку на заробеноста на општеството и неговите институции кои наместо да претставуваат сервис на граѓаните се претворени во инструменти за спроведувањето на големите политики на владеачките партии.

Говорејќи за медиумите, неминовно е да се потенцира и нивната улога во ширењето на говорот на омраза што за последица секако продуцира и инциденти и дела сторени од омраза, притоа праќајќи ја јасната порака до граѓаните за она што за власта е подобно и прифатливо, а што не, ставајќи го граѓанинот во состојба на заложништво, но и страв од изразување на своето мислење.

Она што јасно говори за состојбите е фактот за минималната артикулација на незадоволство од состојбите во државата и потполно отсуство на

иницијатива на граѓанството за мирно изразување на незадоволството во форма на протест.

„Тука, индивидуалните права се поразени наспроти колективната логика и не постои простор за нивно слободно уживање“

Стравот како придружна форма, уште повеќе се зголемува од сè поголемото присуство на полицијата на мирните протести на граѓаните и почесто смеќавање на ова право со незаконски дејствија што се преземаат од страна на полициските службеници, најчесто кон организаторите на ваквите здружувања.

Сето тоа, ги отежнува сите напори за создавање простор за претставување на другата слика за состојбите и развивање на мотивација и желба на граѓаните да направат напор да се изборат за правата кои им се негираат од институциите на системот.

Притоа, целосната поделеност на медиумите по етничка основа уште повеќе оди во насока на разединување на основите по кои граѓаните во нормални услови без разлика на својата етничка припадност би требало да бидат сплотени ако се има предвид дека ги трпат истите повреди на нивните права.

Невладиниот сектор во вакви услови неминовно има потреба од посилна алијанса со преостанатите слободни медиуми во прикажувањето на паралелната реалност за која поголем дел од граѓаните не се свесни.

Несомнена е принуденоста сè повеќе да се користат социјалните мрежи и портали за да доближи таквата реалност до одредена група граѓани. Меѓутоа, сето тоа не може да го произведе саканиот ефект сè додека не се најде начин да се продере до најмаргинализираните групи и граѓани што немаат услови да дојдат до информации од овие медиуми, особено оние што живеат во руралните средини.

Според тоа, дејствувањето надвор од постечката групација на граѓани, нивното анимирање и доближување до информациите треба и мора да претставува цел на невладиниот сектор и преостанатите слободни медиуми.

Активностите што како целни групи би ги тангирале граѓаните од сите етнички заедници, а би имале за цел нивно соодветно информирање, стануваат неминовна потреба во борбата за ослободување на мислата и заложништвото од индоктринација на граѓаните од сите средини.

Разединувањето на граѓаните по етничка припадност од страна на прорезимските медиуми и поттикнувањето на насилство од кое за жал најчесто се жртви младите луѓе, е јасна илустрација за нивото до кое успеа да продере и да доживее успех пропагандата за најголемиот проект на владата за единство на нацијата.

Тука, индивидуалните права се поразени наспроти колективната логика и не постои простор за нивно слободно уживање.

Систематскиот продор на пораката на оваа кампања со потполна окупираност

на медиумскиот простор, остава можност само за алтернативен начин за промовирање на критичката мисла и веќе подолг временски период претставува единствена реалност кога станува збор за дејствувањето на невладиниот сектор.

Од друга страна и самите слободни медиуми се исправени пред предизвикот да изберат какви информации ќе изберат да шират, како објективниот недостаток на ресурси и стеснетиот круг на конзументи на нивното информирање.

Од тука, јасно е дека состојбата со невладиниот сектор и слободните медиуми од аспект на дејствувањето, е речиси иста што повторно говори дека сојузништвото во дејствувањето претставува природен процес кој е единствена опција за успех во борбата за ослободување на мислата.

ор: Имена, машки род / Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, дописи, есеи, раскази, романи, зборници / **123-ТИ ВО СВЕТСКОТО ПРВЕНСТВО ЗА СЛОБОДА НА МЕДИУМИ** / 1. Член од јазичен фондација која што има определено значење; јазичен знак за определен

Во последното рангирање на земји според слободата на говор на „Репортери без граници“, Македонија е на 123-тото место од вкупно 180 земји.

Објавувањето на извештајот беше проследено со дебата во која провладините медиуми се концентрираа на дискредитирање на организацијата која го објавува извештајот (РБГ), додека медиумите критички на владата во извештајот гледаа уште еден јасен показател за влошената состојба во медиумскиот простор и стеснување на слободата на изразување во Македонија.

Сметајќи дека податокот дека Македонија е 123-та во светот во дисциплината „слобода на медиуми“, заслужува малку повеќе контекст и анализа, во текстов, ќе се обидам да фрлам светлина на состојбата на слобода на говор во РМ, низ призма на овогодешното рангирање на Македонија според РБГ.

Што мери индексот на слободата на говор?

Индексот ги рангира и споредува медиумските слободи во 180 земји, врз база на оценка на просторот, кој го уживаат новинарите, медиумските куќи, и граѓаните (таканаречени “netizens” т.е. граѓани кои активно учествуваат на социјалните мрежи) слободно и без притисок и страв од негативни консеквенци да пренесуваат информации, ставови и пораки во јавноста.

Анализата нема за цел и поради тоа воопшто и не се занимава со квалитетот на новинарските и медиумските продукти и содржини, бидејќи тоа е работа на еснафски здруженија и „апетитот“ односно судот на јавноста за тоа што претставува квалитетна информација и квалитетен медиум. Предмет на анализа на извештајот е климата во која се одвива јавното информирање како и начинот на кој јавниот збор е третиран од страна на властите.

Извештајот е составуван од домашни и меѓународни експерти, новинари и граѓански активисти. Оценката се обидува да одговори на неколку клучни прашања: каков е амбиентот за разногласие и критички ставови (плурализам); колку се уредувачките политики на медиумските куќи зависни од власта, политиката и бизнис-интересите (независност); дали постои атмосфера на страв да се искаже отворена критика (автоцензура); каква е медиумската легислатива (правна рамка); на каков начин се финансираат медиумите (транспарентност). Извештајот го регистрира степенот на рестриktivност на правната рамка во која функционира медиумскиот простор, притоа освен словото на законот ја зема предвид и имплементацијата на законските одредби во праксата, од страна на државните институции (извршни органи и судови), особено во однос на имплементација на казни (судски и административни) кон новинари, уредници, блогери, колумнисти.

„Македонија е малку подобра од афричка земја во која владее авторитарен режим, и малку полоша од земја штотуку излезена од меѓуетничка војна и два воени удари“

Индексот ги регистрира и нарушувањата на слободниот проток на информации

во конвенционалниот медиумски простор (електронски и печатени медиуми), како и насилството врз новинарите, колумнисти, медиумски работници.

За да разбереме што значи да се биде на 123-тото место по медиумски слободи, ќе направиме неколку споредби со цел да го анализираме друштвото во кое моментално се наоѓа Македонија, ситуацијата кај соседите како и постоечкиот тренд, т.е моментум во однос на слободата на говор.

Општи споредби: малку послабо од Мали, малку подобро од Ангола

Македонија се рангира меѓу две земји од африканскиот континент: Република Мали (рангирана на 122 место) и Република Ангола (124-та). Поаѓајќи од претпоставката дека малку се знае за демократскиот и политички амбиент на овие две земји, најблиски соседи на нашата во однос на медиумски права и слободи, според индексот ќе се обидам накратко да ги опишам.

Република Мали е земја која во последните 24 месеци поминала низ два воени удари и една граѓанска војна (сите три во 2012 година), и една странска воена интервенција (во 2013 година). И покрај ваквиот деликатен политички и безбедносен амбиент, во 2013 година, во Мали било малку полесно да вирее слободниот збор, отколку што е тоа случај во Македонија.

Ангола, која следи по Македонија во рангирањето, е третирана како „неслободна земја“ од страна на Фридом Хаус. Ангола е раководена од авторитарен режим кој владее уште од 1978-та година, а според Африканскиот Индекс на Владеење¹, во 2008 година е рангирана како 44-та од 48-те суб-сахарски земји, во однос на своите демократски перформанси.

Резимирано, во однос на амбиентот за слободен збор - Македонија е малку подобра од афричка земја во која владее авторитарен режим, и малку полоша од земја штотуку излезена од меѓуетничка војна и два воени удари.

Европски и регионални споредби

На европската листа, Македонија се наоѓа на самото дно. Само четири земји во Европа имаат полоша оценка од Македонија. Тие се: Украина (127 место), Русија (148 место), Турција (154 место) и Белорусија (157 место).

Во однос на земјите од регионот на Југоисточна Европа, оценката е дека Македонија има далеку најтесен простор за слободно медиумско изразување. Најблиску до Македонија е Црна Гора (114 место), потоа следат Алабанија (85 место), Косово (80 место), Босна и Херцеговина (66 место), Хрватска (65 место) и Србија (65 место).

Историски споредби и трендови

Споредбата со РБГ-рангирањата од изминатите години дава информација за насоката на движење (прогрес или назаднување) на медиумските слободи. Првата година во која е извршена анализата е 2004 година и во таа година Македонија е рангирана на 51-то место или цели 72 места погоре во

¹ Ibrahim Index of African Governance, 2008

споредба со годинава. Највисокото рангирање Македонија го имала во 2009 година, кога била 34-та и 2007 година како 36-та. Во последниве пет години, забележлив е тренд на постојано паѓање на медиумскиот рејтинг, којшто е најдраматичен во периодот 2010-2012 година. Во моментот, Македонија се наоѓа на историски најниската точка на индексот.

Кредибилитетот и објективност на извештајот

Новинарските здруженија (ЗНМ, ССНМ) и поголем дел од граѓанските организации и медиуми кои се критички настроени кон властите, во последните неколку години реагираат на извештаите на РБГ, на тој начин што констатираат дека тие се во склад со реалната состојба и во согласност со нивните гледишта за состојбите на демократските и медиумските слободи во Македонија.

Сличен став има и меѓународната заедница, која честопати и во формални прилики (на пример Прогрес извештаите за Македонија на ЕК), но и неформално, се повикува на извештаите на РБГ, и на слични домашни и меѓународни анализи кои ја прикажуваат состојбата на медиумските слободи.

Од друга страна, реакциите на поединечни претставници на владата и провладини медиуми се базира на отфрлање на извештајот, преку фрлање сомнеж во кредибилноста и објективноста на извештајот како и интегритетот на организацијата која го продуцира истиот.

Кредибилноста се состои од доверба во интегритетот на еден субјект или на неговата стручност. Критиката на извештајот на РБГ во Македонија не е насочена кон стручноста на извештајот, т.е. изготвувачите на истиот, туку на интегритетот на РБГ, т.е. нејзината независност во однос на оние кои ја финансираат (меѓу кои, според македонските критичари на РБГ се Западни Влади и фондации, како што е фондацијата на Џорџ Сорос, итн). Кратка анализа на изворите на финансирање на РБГ, покажува дека околу 17% од изворите на финансирање на РБГ се владини (од повеќе држави), додека 6% се приватни донации (меѓу кои спаѓаат и фондации, па и таа на г-нот Сорос). Остатокот од средствата за функционирање РБГ ги обезбедува од сопствени приходи (продажба на производи и услуги) и други извори. Во теоријата и праксата на НВО финансирање, овие параметри покажуваат дека РБГ не зависи од ниту еден поединечен донатор, односно има оптимално диверзифицирана финансиска структура.

Довербата која ја ужива одреден субјект се разбира до некој степен базирана на субјективни фактори, но и таа може да се оценува врз основа на етаблирана репутација и круг на поддржувачи и критичари. Во овој текст, нема да дадам квалификации за (не)кредибилноста на РБГ, туку ќе ги наведам оние кои најчесто ги цитираат нивните извештаи (Европската Комисија, Советот на Европа, Владата на САД, ОН, меѓународни организации за човекови права итн.) и оние кои ја критикуваат (Владата на Куба, Владата на Венецуела, Владата на Русија).

Заклучоци?

Веќе неколку години, состојбата со медиумските слободи во Македонија

е лоша, со тенденција на понатамошно влошување. Дека е тоа така, потврдуваат и меѓународни извештаи меѓу кои извештајот на РБГ е најцитираниот и најпроминентен. Сите извештаи, потврдуваат дека преку претерена регулација, ригидна казнена политика, директно политичко влијание врз медиумските сопственици, зголемено и нетранспарентно присуство на пазарот на реклами и објави, се создава атмосфера во која слободниот збор, отворената критика и независното мислење стануваат сè понедостапни за новинарите и граѓаните на Македонија.

„Дебатата за медиумски слободи треба да се затвори, само тогаш кога медиумите ќе бидат слободни“

Стратегија на Владата е да ги отфрлува извештаите, преку проблематизирање на интегритетот на нејзините изготвувачи. Имајќи доминантна положба на медиумскиот простор, Владата најчесто ја затвора дебатата на ова ниво.

Во недостаток на простор за дебата во традиционалните медиуми, задача на граѓанскиот сектор, новинарските организации, но и на самите новинари ќе биде да наоѓаат начини оваа дебата со заеднички сили да ја држат отворена, пред домашната јавност и да го прошират кругот на поддржувачи на медиумски слободи во Македонија.

Дебатата за медиумски слободи треба да се затвори, само тогаш кога медиумите ќе бидат слободни. Кога тоа ќе се случи, извештајот на РБГ сигурно дека ќе забележи.

ор: Именка, машки род / Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, документи, обично тематски поврзани. / ЗБОР / мн. зборови / Вид збор / Именка, машки род / . Основна јазична единица која ја има определено значење; јазичен знак за определен

Васко Лазаревски

ЗА МЕДИУМИТЕ И ПРОПАГАНДАТА

Хорацио Вербицки, веројатно највлијателниот новинар во Јужна Америка, вели: „Новинарство е да се објави она што некој не сака да го знаете, останатото е пропаганда“. Реченица која сум ја видел на работните маси на многу новинари, новинарки и луѓе кои се занимаваат со медиуми, но исто така и на транспарент на протести за слобода на изразувањето, на интернет страници на активисти, синдикални организации... Интересно, најчесто му се припишува на Џорџ Орвел. Веројатно поврзувајќи го цитатот со приказната за животот на Винстон Смит, кој на своето работно место во Министерството за Вистина, ги уредува старите весници во општество во кое партијата ја ревидира и историјата согласно потребите на пропагандната машинерија на Големиот Брат. Не сум склон да верувам на теориите на заговор, на приказните за тајни организации кои од зад кулисите владеат со светот и имаат Голем план за сите нас. Но, повеќе од јасно е тежнењето на најразлични центри на моќ, да остварат влијание врз информациите за процесите и појавите во општеството, стопанството. Политичарите знаат дека контролата врз вистината е моќ, поседувањето на информациите е власт, а „блаженото“ незнаење прави луѓето да се чувствуваат удобно во мал простор, во трло омеѓено со полуистини и лаги.

Ставањето под контрола на информативните медиуми за потребите на пропагандата е веќе вообичаена пракса. Условени со финансиска рентабилност, или под директна закана од употреба на сите репресивни апарати и алатки кои политиката ги има на располагање, голем дел од редакциите стануваат сервис на пропагандата. Слободата на изразување и непристрасното, избалансирано, објективно и непартиско известување во тие и такви редакции не постои.

Најпластичен пример за претворањето на голем дел од медиумите во кербери на пропагандата, е случајот кога политичар од власта, пратеник во Собранието, му се заканува на свој колега од опозицијата, чија активност на собраниската говорница најавила можна опасност за некоја ахилова тетива на власта, со зборовите: „Ќе те спружам на насловна!“ Чин кој укажува на тоа дека одреден број насловни страници, одреден број редакции, уредници и новинари се орудие кое политичарот на власта го користи стратешки за лична дискредитација на политичките противници, за пласирање контролирани вести и написи, за пи-ар и маркетинг на политичката партија на власт.

Има уште еден пример, не можам да го наречам пластичен, затоа што не содржи никакви финеси, тоа е пример направен на дребонг од необработено парче метал: Исфрлањето на новинарите од Собранието на Македонија на 24 декември 2012. Во моментите кога во просторија покрај пленарната сала, припадници на МВР ги довршуваат склековите и вежбите за растегнување пред да јурнат меѓу пратениците на опозицијата и да ги исфрлат надвор од салата како партали, нивни колеги влегуваат во галеријата каде што се сместени новинарите и „со убаво, со кротко и со малку ќотек“ ги отстрануваат елитните припадници на Седмата сила од нивните позиции.

„Ставањето под контрола на информативните медиуми за потребите на пропагандата е веќе вообичаена пракса“

Командантот на процесот заклучил дека е подобро ако новинарите не го сведочат исфрлањето на пратениците на опозицијата од пленарната сала, па затоа дал наредба и тие да бидат исфрлени!

Ова што следно ќе го ставам како след на „спружувањето“ и на исфрлањето, нема да го дообјаснам, ниту да се задржам подолго отколку што е потребно да се напишат две ужасно страшни реченици. Уредникот на највлијателниот политички неделник во Македонија, погина во сообраќајна несреќа, под многу сомнителни околности! Новинарот кој ја истражуваше случката, беше ставен во притвор!

Ако ја задржиме Орвеловската перспектива, можеме да објасниме зошто сè уште функционираат тие пукнатини во системот на партиската пропаганда каде виеат слободните медиуми. Сведени на биолошки минимум, со крајно ограничен пристап до публика, а со тоа и крајно редуцирано влијание врз јавното мислење, тие се оставени да преживуваат за да задоволат неколку потреби на пропагандистичката машинерија, чиј антипод се. Најпрво, на власта, во моментите кога пред меѓународната заедница докажува дека во Македонија постои слобода на изразување и демократичност во медиумската сфера, потребно и е постоењето на медиумска опозиција. Потоа, на „Министерството за Вистина“ му требаат внатрешни непријатели за да ја одржи тензијата на митската борба со предавниците, странските платеници, кодошите и комуњарите, за да може вниманието на јавноста да се пренасочи од вистинските општествени, политички, економски и културни проблеми, каде што власта би трпела штета врз нејзиниот имиџ. Затоа, во недостаток на други „вести“, шиканирањето на новинарите и неконтролираните медиуми станува омилен спорт на мегафоните на режимот.

Сепак, оние редакции и информативни куќи кои го објавуваат она што некој не сака да го знаете, во крајно извитоперените услови и состојби кои станаа доминантни во македонската медиумска сцена (како дел од извитоперените услови и состојби кои се доминантни во македонското општество воопшто – влошување на состојбата со човековите права, широко застапена дискриминација по најразлични основи, корумпираност на институциите, органите и јавните сервиси, тотална партизација на државата...) се трудат да ја одржат во живот јавната дебата, да бидат фер и објективни, да ги разјаснат темите кои ги обработуваат, спротивно на создавањето конфузија кај публиката, или уште полошо, пристрасно и пропагандистичко известување. Тоа се редакции и новинари кои постојано го држат фокусот кон оние кои што ги создаваат политиките, како и на самите политики кои го моделираат македонското општество.

Улогата на новинарската фела која не е ставена во пропагандистичката камарила на власта, почнува да поприма елементи на активизам. Општествениот и политичкиот контекст во кои функционираат ги приморјува да влезат во костец со газдите на медиумските кербери, а новинарите, следејќи ги основните постулати на професионално извршување на дејноста, стануваат активни застапници за граѓански слободи и човекови права воопшто. Како што новинарот Зоран Бојаровски пишува во неговиот напис *Новинарство во егзил*: „новинарот што ги исполнува овие услови е и по

„Патот кон слободата, треба да се изоди и тој воопшто не е романтичен, ниту лесен процес“

дефиниција активист и во исто време, член на тоа братство. На братството на граѓанските активисти. На патот кон слободата...“

Патот кон слободата, треба да се изоди и тој воопшто не е романтичен, ниту лесен процес. Бројот на жртвите (со полно право можеме да зборуваме за жртви) и силината на ударите од страна на власта постојано ќе се зголемуваат и радикализираат, а, на слободарските новинарски пера ќе им биде сè потешко да опстојат. Затоа, прашање на здраворазумско управување со ресурсите е формирањето на коалиции и овозможувањето соработка и поддршка меѓу новинарите и граѓанските активисти кои се дел од демократската политичка опозиција. Ова поврзување треба да овозможи пристап до непристрасни вести и информации на што поголем број граѓани. Да ги зајакне еснафските организации, новинарските синдикати и здруженија кои ги штитат новинарите. Да биде контрапункт на строго централизираната и координирана пропагандна машинерија. Да не дозволи да завладее молк!

Во нормални услови, не би имало потреба од обиди за ставање равенство меѓу журнализмот и активизмот. Во нормални услови, ни овој текст не би постоел, но македонскиот контекст силно ги поларизира сите структури на општеството и не остава никого надвор, во независната, неутрална сфера. Она што преостанува е само личниот избор кој го имаме сите: Дали ќе го свртиме погледот настрана кога ќе дознаеме за било какво зло, корупција криминал, кои некој се труди да ги скрие или колку може посилено ќе дуваме во свирчето за тревога?

ор: Именка, машки род **Владо Апостолов**
повеќе книжевни или научни статии, расправи,
документи, **НА НОВИНАРСКИТЕ**
ДОНКИХОТОВЦИ ИМ ТРЕБА
Освен тоа, **ПОМОШ ВО БОРБАТА СО**
определено значење, **ВЕТЕРНИЦИТЕ!**

Неколку пати досега сум кажал и на шега сум напишал дека во Македонија нема полесна професија од истражувачкото новинарство. Едноставно, ако некој новинар одлучи да се занимава со „душкање“, од една страна тој речиси и да нема конкуренти кои би му ја украле темата и славата, а од друга страна осумгодишното комотно владеење на актуелната владеачка гарнитура создава огромно поле во кое новинарите може да истражуваат корупција, непотизам, кронизам или какви било други злоупотреби на моќта. Апсолутната власт, апсолутно корумпира и апсолутно е најдобар „пациент“ за истражувачките новинари.

Меѓутоа, токму фактот дека власта ја има покриено целата јавна сфера, од парламентот, преку извршната власт (нормално), судството, па сè до контролните „чек ен баланс“ институции создава клима на несигурност кај новинарите. Кај нас можете да напишете вистина од „библиски“ размери, а „навредените“ функционери ќе ве добијат на суд додека антикорупционерите или нивните пандани во областа на антидискриминацијата нема со око да трепнат.

Покрај оваа несигурност на теренот, на кој истрчуваат истражувачките новинари друг сериозен проблем се финансиите. Доброто новинарство, чиј жанр е истражувачкиот журнализам, чини пари и тоа троа отповеќе евра. За да се поткрепи одредена информација или приказна со факти неретко треба да се отпатува надвор од земјата, оти нашите функционери си ги кријат парите на офшор дестинации - а пари за такво нешто нема ниту една редакција од оние кои би биле заинтересирани да објават една истражувачка сторија. Тоа е уште еден аспект од болеста на истражувачкото новинарство, тоа како и секогаш е насочено кон работата на функционерите и на институциите, кои во Македонија пак контролираат 90 отсто од меинстрим медиумите. Или со други зборови кажано - парите за истражување ги имаат оние кои или не смеат или ги „боли уво“ за практикување на вистинското новинарство.

И еве да речеме дека „шушки“ ви паднале од небо, или поверојатно од некоја меѓународна невладина организација, пречки за да се спроведе добро истражување имате колку сакате. Една од најдобрите алатки за вистински журнализам е Законот за слободен пристап на информации од јавен карактер, меѓутоа тој во Македонија функционира на едно карикатурално ниво. Или, ако дозволите да бидам послободен, македонските институции си играат „дрн-дупка“ со новинарите кои се обидуваат да добијат некоја официјална информација преку овој канал што е нормален за целиот демократски свет. На пример, прочуената Бранкица Станковиќ од уште попочуената „Инсајдер“ 90 отсто од истражувачките приказни ги направила со помош на ваков закон во Србија, што покажува дека таму колку толку функционираат институциите.

„Едноставно, младите новинари, со чест на исклучоците, немаат каде да научат што е истражувачко новинарство и како тоа се работи“

Во Македонија државата крие од новинарите, на пример, еколошки елаборат за работата на еден иден рудник и замислете таа се брани со еден единствен факт- така барал странскиот инвеститор.

Едноставно, државата одлучила да не го даде овој документ на новинарите, ниту преку законот чија намена е токму таа - да биде канал за вистинско инфомирање. Меѓутоа, ако овој пример е страшен, не знаеме зошто се крие елаборатот, примерите со владините реклами се смешни. Неколку наши колеги досега добиле одговор дека информациите за тоа колку владата троши за рекламирање се класифицирани, безмалку безбедносни информации.

Уште едно тесно грло за истражувачкото новинарство е Централниот регистар во кој се складираат основните податоци за тоа кој стои зад фирмите во Македонија. Регистарот е вистинска Мека за истражувачките новинари и затоа власта ја чува со најефикасниот клуч – парите. Имено, за да ги добиете најосновните информации за една компанија, кој е газда, а кој директор - треба да платите 300 денари, додека за нешто повеќе информации треба да одвоите четири до пет пати повеќе пари. И ако земете предвид дека корупцијата се одвива преку мрежа од фирми во фирми, таканаречен „матриошка концепт“, вам ќе ви требаат најмалку 100 евра за да направите солидна основа за почеток на едно истражување. А сите знаеме дека 100 евра се и тоа како голем дел од новинарската плата во Македонија. Меѓутоа, тоа не е сè! Се плаќаат и деталните информации од Катастарот, значи морате да искоширате за да добиете податоци за движењето на нечиј имот што е и тоа како корисна информација кога „душкате“ во областа на корупцијата.

Ама маките на истражувачките донкихоти во Македонија не завршуваат тука. Државните институции кои треба да им помагаат на новинарите во нивната работа, како Антикорупциската и Државниот ревизор го прават токму спротивното. Ај што антикорупционерите не си ја вршат работата, не отвораат случаи по допрен глас од новинарските текстови, тие многу нетранспарентно ги објавуваат податоците за имотот на функционерите, а посебно промените во имотот. Просто, новинар треба тантеловски да се измачи за да добие информација како се менувал нечиј имот. Државниот ревизор пак е приказна сама за себе. Првиот вистински проблем е што Собранието, пред неколку години одлучи да не расправа задолжително за извештаите на Државниот ревизор, оти замислете така се прекршувала пресумпцијата на невиност. Со тоа е скратена една квалитетна расправа во Собранието. Она што може да се чуе на ваквите расправи или подобро, она што ќе се премолчи е квалитетен материјал за истражувачките новинари. Плус, ако некој ги спореди денешните, сè поретки, извештаи на Ревизијата со оние од пред десетина година ќе забележи една битна разлика.

Имено, денес Ревизијата ги крие имињата на фирмите кои биле дел од еден, на пример, тендер каде ревизорите нашле неправилности. Тоа во минатото не беше случај!

Ова сè се проблеми од објективен карактер, пречките што државата ги става пред истражувачките новинари, меѓутоа има и субјективни проблеми. Македонското новинарство во однос на професионалноста е на рамниште и на другите професии во држава, ниту е полошо, ама за жал не е ниту подобро од македонското здравство, наука или индустрија. Едноставно, младите

новинари, со чест на исклучоците, немаат каде да научат што е истражувачко новинарство и како тоа се работи. Малку луѓе во редакциите знаат да ги упатат и да ги советуваат новинарите како да „душкаат“, а слична е ситуацијата и во образовните институции.

За среќа неколку организации организираат семинари и работилници кои колку-толку ја пополнуваат ова едукациска „рупетина“ кај македонските новинари.

Прашањето е што да се направи, кога повеќе од јасно е дека најмалку оваа, а не верувам дека која било друга власт би посветила внимание и пари да го подигне овој многу важен сегмент од демократското општество? Мој совет е младите новинари да не пропуштаат шанса да присуствуваат на меѓународните работилници кои се достапни преку неколку организации во Македонија. Тие се непроценливо искуство. Потоа, новинарите треба да се свртат кон невладиниот сектор кој со своето дводецениско искуство знае како да дојде до парите и со заеднички сили да се направат вистински истражувачки проекти кои ќе ја потресат јавноста. НВО-та може да помогнат и во подготвување на кампањи, со пари и со „know-how“, кои ќе ги притиснат државните институции да ја подобрат транспарентноста, но би било убаво ако и овие организации застанат финансиски зад истражувачките новинари кои имаат проблеми пред судовите. Обезбедувањето на адвокатската помош е од голема помош за новинарите кои се „замериле“ со некој моќник.

Иако и државата, мора и треба да им помогне на новинарите, невладиниот сектор го пополнуваат луѓе со сличен изразен демократски хабитус како вистинските новинари и затоа, барем јас, таму ја гледам симбиозата што може да му помогне на истражувањето во Македонија.

Оти само добро истражувачко новинарство може да ја неутрализира политичката агенда во новинарството, да го украде вниманието на публиката и да ја спаси од секојдневните спинови со кои се бомбардира со една единствена цел - да се покрие јавниот простор со небитни и непосточеки теми. Оти како што велеше Орвел - новинарство е она што некој не сака да се објави, другото е само пи-ар!

ор: Именка, машки род / Драган Антоновски
Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи,
документи, објавени во периодични списанија / Збори /
мн. зборови / Вид збор: Именка, машки род / 1.
Основна јазична единица / **ТРПЕЛИВОСТ!**
определено значење; јазичен знак за определен

За да се владее треба за почеток да се освои власта. А да се остане со години и да се владее треба гласачите да се сити, да се безбедни кога ги напаѓаат и да се надеваат за нешто што и не мора толку брзо да се оствари, нешто како социјализам, комунизам, демократија или влегување во ЕУ и во НАТО, на пример. За секој случај, секогаш треба да имаш во раков и некакво плашило, нешто како постојан страв со што ќе ги плашиш луѓето и ќе ги убедуваш дека ако не си ти тука да ги браниш крвови до колена ќе се леат. Па, потоа тие што пукаат и тепаат те бранат од некакви такви кои треба да тепаат, пукаат и во име на мирот се закануваат дека пак ќе пукаат и така по ред во тој перверзно садистички филм. Насилниците со сила, а олигарсите ќе ти ветуваат инвестиции и плати и така сплотени заедно ќе се нарекуваат држава и власт.

Некако тој концепт опстојувал со векови- јас сум добриот, тие се лошите, јас сум патриот, тие се предавници, јас сум... и така по ред.

Сето тоа го запечатуваат гласниците, порано со барабан, сега на Интернет и ТВ-а, тоа е исто, само е различна формата.

Има и други механизми за опстојување, но на Балканот најмногу се продава омразата и етничката различност или нетрпеливост или нетолерантонст, како сакате. Политичките спинери совршено го имаат опсервирано тоа, проширено, надградено и проверено и е дел од секоја политика на Балканот. Само ваму се Албанци, таму се Срби, онаму Македонци, оваму Хрвати, па Бугари... е само Ромите се секаде, за никаде.

Меѓуетничка (дез) интеграција

Тоа е концепт дезинтегрирај, па потоа интегрирај. Се гради со години и никому не му се брза затоа што семето на раздорот е изртено уште во братството и единството на миротворците од СФРЈ. И така со години ги потенцираш различностите, сè она што нè разделува, а најмалку она што нè спојува, до ниво кога ќе седнеш со кој било од другиот етникум, да се исчудуваш дека и тој пие вода и се смее или плаче во тага.

Замисли, а бе и тие се исти како нас!? Па така во блиц анкета за стереотипи ако прашаш која професија на која националност ѝ лежи за Македонците, бизнисмен и интелектуалец е само Македонец, а пазарџија и чистач е само Албанец или Ром, а за Албанецот, комунист и неверник е Македонецот, а бизнисмен и интелектуалец е само Албанец. За Ром режисер, замислете никој нема слушнато. Стереотипи има секаде, но дали тука барабанџијата е виновен или тој кој му кажува што да кажува ?

Граѓанскиот сектор заедно со државните стратегии не се одважи да промени нешто повеќе од нагласување на различностите. Тие од фазата на констатирање на проблемот само се префрлија во тоа како треба, но никој не влегува во полемиката - зошто е така? А кој прв почна ?

На една таква работилница за меѓуетничката интеграција разговарав со една повозрасна професорка од Гостивар и една помлада дебарчанка. Тие едноставно ми пријдоа и ми велат:

- Не ми е јасно за што зборувате за каква меѓуетничка омраза и нетолерантност, па тоа го нема кај нас во Дебар. Живееме со генерации на иста улица и никој не помислува да не тропне на врата, да не седне на кафе, на баклава, да не се размени од тазе зготвеното со соседот. Од каде ви се ваквите приказни?-ми вели гостиварката.

Всушност постојано се прашувам и јас кому се потребни приказните за омраза, страв, недоверба и нетрпеливост, кој ги потраҳнува? Ако не е народот, тогаш се водачите на народот!

Политиката како плашилото од и за власт, и секако пари

Сè повеќе станува јасно дека токму таа политика веќе одамна е професија за профит и за пари за лесен живот, за продавање демагогија и лажни вредности. Тука добиваат тие кои се за нередот, редот сепак останува дефиниција со законите. Десноцентричките екстремни партии, нивната победа во Европа, сеедно дали како поддршка или негласање на мнозинството Европејци, сепак покажува дека таа стара Европа со сите стандарди станува неатрактивна. За сметка на тоа екстремизмот, нацизмот, па некои велат и фашизмот добиваат на цена. Токму тоа е тоа. Апсолутно во поновото време сè е во игра, само да се дојде или да се остане на власт!

Контролирана (не)стабилност кој како сака

На таа карта, рамо до рамо играат и писмени и неписмени и дипломати и криминалци и насилници и наивни утописти што веруваат дека работат во интерес на државата и предавници и патриоти, сите еден до друг. Сите во борба за парите, а токму парите се нели најопасното оружје во пакет со интересите и влијанијата, а не меѓуетничката нетрпеливост. Меѓуетничките односи се само алатка за целта!

Некако токму во таа трка со пари, својата немоќ со години ја потврдуваат невладините организации кои со децении опстојуваат врз тој меѓуетнички концепт и сè тоа го одржуваат во живот меѓународните организации. Тие никогаш не признаваат дека стратегијата е погрешна. Евауацијата е секогаш писмено стокмена, парите паметно вложени, со очекуван напредок во иднината. А и што можат невладините кога државата ја потхранува постојано таа меѓуетничка жестокост. Одвреме-навреме тепачки во автобуси, па петарди од Бит-пазар, или шок бомбите во Ѓорче!?

Кога некого од дете го раснеш во посебна паралелка само со своите, кога не го зборува јазикот на другиот, кога дури го делиш во посебни смени, па посебни училишта, наместо во еден клас, кога дури го вгнездуваш во своја општина во своето племе, тогаш нормално е да те води стравот од другиот!

Невладините не се побунија, за ништо од ова и најголем дел од

„Всушност постојано се прашувам и јас кому се потребни приказните за омраза, страв, недоверба и нетрпеливост, кој ги потраҳнува? Ако не е народот, тогаш се водачите на народот!“

нив само ги нагласуваат различностите и пакуваат сè и сешто за да пронајдат меѓуетнички призвук за да може да добијат грант и демек да решаваат. Тогаш кога можеби најмногу се трошеше на „етничкиот пакет“, кога во хор зборуваа сите за меѓуетничка толеранција избувна конфликтот во 2001 година! Ха, од каде тоа ?

А, тој пак почна како договорен конфликт за поделба на државата меѓу политичарите во власта, па побараа територии за да се најде работа и за стројот на учесниците од конфликтот на Косово, па борци за права, па на крајот - демократска интеграција.

Соопштенијата на ОНА, сеедно краткото паметење, друго, но од терористи и криминалци до борци за права е прашање на менаџирање и излез од криза. Странците кои сè тоа го изменаџираа дадоа голем придонес во тоа да не убиеме сè, и вековниот соживот и иднината. Сега има фино оправдување кое се нарекува Рамковен договор или рамка која сè повеќе станува препумпана и претесна во желбите, која ако е за толерантност, треба да издиши и врз систем на вредности да се гради граѓанско општество и исклучиво граѓански концепт. Дефинирањето на секојдневието само според рамка, нема никаква врска со демократичност и праведност и станува контрапродуктивна за трпеливоста!

Медиумското известување, пак, е само последица и ништо помалку или повеќе од потребите на власта. Мирудџија, некогаш лута, солена или блага колку за желба на нарачателот. Знаат сите како треба, не знаат многумина како може. Но има реа, смрди и тоа е тоа, треба да се најде одговорот дали е од главата или од опашот. Последниот пример на судењето во случајот „Монструм“ кога претставникот на државата, јавна обвинителка, искажа став за меѓуетничко разгорување и нетолерантност, говори дека државата сака (не) мир.

Сите се згнаа, ја пренеле ја цитирале реченицата од устата на официјалниот државен службеник кој вели дека: „Албанците пукале во македонски машини деца за да ги сотрат...!“ Неколумина само го поставија прашањето зошто таква изјава? Можеби медиумите беа пакосни во насловите, ама тие не го кажаа тоа, тие само го пренесоа. На крајот на денот најлесно е да ги пукате нив, дека тие ја подгреваат меѓуетничката омраза и нетрпеливост. Во медиумите сега не се во сила на фактите и професијата и можете да ги отпуштате судите и затворите непослушните. Не можете да имате поинаква медиумска реалност, ако знаете дека медиумите се под притисок, новинарите пред отказ и се маша на политичките и бизнис елити. Да, убијте го гласникот за лошата вест!

Можеби најзрели во целиот контекст се сепак граѓаните. Тие опстојуваат со векови заедно на овој простор иако секогаш имало плашила што се обидуваа да ги судрат за да можат тие потоа да ги мират.

Да им го дадеме просторот на старите мудри наши, на обичните секојдневни нешта кои сите нè засегаат, се разбира без етнички призвук или клуч. Па сите сите деца не одат на училиште, не одат во џамија или црква, ама сите го имаат својот сосед. Да почнеме со домашното воспитување. Образованието

не доаѓа само од училищата или политиката погледнете во соседството. Не мора да сиркате со страв. Едноставно е! Седнете на маса и разговарајте, така како што со мене разговараше мојата сега пријателка дебарчанка и ќе ја видиш обичната чиста човечка приказна, не онаа која ви ја продаваат политичарите преку мегафонските медиуми. Оставете ги митовите и теориите на заговор, животот треба да се живее заедно со сите. Без исклучок!

Оставете ги митовите и теориите на заговор, животот треба да се живее заедно со сите. Без исклучок!

ор: Именка, машки род / Книга составена од
новске книжевни или научни статии, расправи,
документи, обично тематски поврзани / **ЗБОР** /
МЕСТОСЛОВИ / Вид збор: Именка, машки род / 1.
Основа Јазична единица која што има
определено значење; јазичен знак за определен

Жените кај нас сè уште се третираат како посебна група во општеството на која ѝ е потребна помош со закони, квоти и други гаранции за да биде рамноправна со другите граѓани, а другите граѓани во случајов се мажите! Тоа се случува во сите области на живеењето, тоа се случува и во прикажувањето на жените во медиумите. И од новинарите и од тие што се говорници, извори на информацијата која новинарите потоа ја пренесуваат.

Па така, на пример имаме случај што се повторува на секои избори. Водител, уредник на едни вести на телевизија на секој изборен ден упорно на гледачите им се обраќа со зборовите: ајде сите гордо, достоинствено, во празнична атмосфера, со жените под рака излезете на гласање и покажете дека Македонија има демократски капацитет и е слободна земја...итн...итн...

Земете ги жените под рака! Водителов го гледаат сите и мажи и жени, а тој им се обраќа само на мажите и им кажува да излезат на гласање. Како да заборавил дека и жените гордо и достоинствено ќе одат на гласачките места, како да заборавил дека и жените имаат право на глас. Тоа до некаде изгледа симпатично за широките маси кога го слушаат, но во суштина тоа е една длабока повреда на жената во ова општество, една навреда, едно непризнавање што на аудиторкумот најбрутално му се сервира .

А што да се очекува кога од устата на премиерот во еден празничен говор слушнавме дека сè помалку деца се раѓаат, а ние тука дебатираме за искривени вредности, за некакви си права на жените, кој бил позастапен во политиката и во бизнисот... Таков беше говорот на премиерот на прославата на денот на ВМРО пред две години. Сите женски организации се кренаа на нозе ама премиерот не се извини. Кажа дека немал намера да ги навредува, туку само да ги посоветува.

Не се извини. И сето тоа беше како такво пренесено во медиумите и стигна до целиот народ-што мисли премиерот каде е местото на жените. И сега што да се каже? Како да се бориш со ова, како жена, како половина население, како општество, кога тој што ја води државата исцртува таков лик на жена во Македонија и тој преку медиумите стига до секој еден во земјава.

Има и манифестации, како на пример избори за жена-менаџерка на годината и слично, кои медиумите ги покриваат, известуваат за нив, благонаклоно се гледа на нив, но има еден проблем во тоа. Ако имате посебен избор за жени-менаџери, тогаш тие кои ја примаат таа информација преку медиумите може да примат и скриена порака во тоа-е дека веројатно критериумите се поблаги во тој избор,дека не се бара толку од кандидатките како што се бара од мажите, што не мора да е така. Ако е некој успешен во работата, во водењето бизнис, во менаџирањето, тогаш е успешен и точка. Но, со ваквиот избор секој што седи пред телевизор автоматски ова го замислува како некој избор од втора категорија. Интересното е што зад ваквите манифестации стојат жени и сметаат дека токму така ја јакнат позицијата на жената во општеството. И може донекаде и да е така, но неспорно е дека во еден голем дел ова само ја етикетира жената и ја портретира во јавноста и во колективната свест како граѓанин од втор ред, играч во втора лига, а луѓето сè уште велат-вистина е бе, кажаа на телевизија..

„Има и една друга навика во медиумите која се одразува врз исцртувањето на јавниот лик на жената - да се потенцира и препотенцира дека ЖЕНА направила некаков подвиг“

Има и една друга навика во медиумите која се одразува врз исцртувањето на јавниот лик на жената - да се потенцира и препотенцира

дека ЖЕНА направила некаков подвиг, на пример се искачила на некој висок врв, или жена станала претседател на нешто...Пораката до сите нас од тоа е дека е вистинско чудо кога жена ќе направи такво нешто. Објаснувањето во заднината кое не е изречено јавно, а лебди, е дека веројатно не се сите жени способни, силни, паметни, па кога ќе се случи исклучок тоа треба да се нагласи.

Поентата е дека новинарите пропуштаат да нагласат дека сите ние сме личности, со сопствени физички и умствени капацитети, дека има жени посилни од мажи, мажи попаметни од жени, мажи подобри готвачи, жени подобри во нешто што е некаква стереотипна машка општествена дејност. Мислам дека новинарите се плашат на тој начин да напишат нешто што ќе ги заниша, залула тие традиционални, окаменети верувања за жените и за мажите, само за да не го свртат врз себе гневот на јавноста кој денес особено знае да биде многу силен. Во медиумите, особено на порталите и на социјалните мрежи, дежураат многу новинари, самонаречени новинари и обични граѓани кои ќе ве распарчат ако се обидете со збор да промените нешто. Особено ако се однесува на некои конзервативни сфаќања. Истите тие конзервативци ќе станат крајно либерални и невкусни во навредата, особено ако авторот кој напишал такво нешто е жена. Институциите ќе молчат, не опоменуваат, не преземаат ништо.

А, таму каде што се креира јавното мислење-во медиумите, ќе продолжат и понатаму мирно да нè портретираат во ликот на нашите прабаби.

ор: Именка, машки род, Јордан Шишовски
повеќе книжевни или научни статии, расправи,
др. Стев. Асеновски, Митот за исклучителноста
мн. Јордан Шишовски, ИГЛОБАЛНАТА БОРБА ЗА
Основна јазична единица, ДЕМОКРАТИЈА
определено значење; јазичен знак за определен

Во Македонија постои една лажна претстава дека ние сме исклучителни, како во доброто, така и во лошото. Од една страна се залажуваме дека имаме ендемска музика, архитектура и кујна, а од друга страна се залажуваме дека сме уникатно неспособни за граѓанска мобилизација, дека сме исклучително плашлив и поводлив народ. Ова веројатно потекнува уште од времето на СФРЈ кога режимот се претставуваше како ендемски, јавниот говор беше преплавен од вицеви за „Тито, Сталин и Хитлер“, а често беа присутни и Рузвелт и Черчил. Секако, лајтмотив на овие вицеви беше уникатната интелигенција и досетливост на Тито („нашиот“) наспроти целиот свет. Митот на исклучителноста ги има своите корени и во народното творештво, пред сè, во митот за Итар Пејо. Можеме да заклучиме дека Итар Пејо е архетипскиот (негативен) јунак во колективното несвесно на овој народ – итар, досетлив, потсмешлив сеирџија кој, иако не е најсилен и најспособен, секогаш ги надмудрува силните и способните.

Митот за исклучителноста, сепак, има негативен импакт врз способноста за промислување на реалноста и за пронаоѓање насоки за идното дејствување. Ова е проблем на сите полиња, како на полето на политиката, бизнисот и културата, така и на полето на граѓанскиот активизам и состојбата со слободата на медиумите. Овој мит дејствува како пречка во мислењето, како слепа точка во погледот на состојбите. Македонија не е остров, не е ендемско општество. Ние се наоѓаме во конкретен историски контекст и тек на општествено-политички настани. Само ако успееме да „одзумираме“ од нашите маалски сплетки и ако го насочиме погледот кон Големата слика, само така ќе можеме да дојдеме до реални дијагнози за состојбите во кои се наоѓа граѓанското општество и ќе можеме да ги согледаме можностите за регионални и глобални коалиции со прогресивните сили што се во слична состојба со прогресивните сили од македонското општество.

Во текот на изминатите неколку години, западните демократии ги потресаа неколку афери што го поткопаа нивниот имиџ како слободни општества. Уште во 2006 година, организацијата Викиликс (WikiLeaks) почна кампања на обзnanување на класифицирани документи од повеќе државни и медиумски извори. Посебно засрамувачки за западните демократии, а посебно за САД, беа објавите на класификувани документи на НСА од страна на некогашниот вработен во оваа организација – Едвард Сноуден. Тој го откри масивниот нелегален надзор над глобалната популација насловен „Призма“ (Prizm). На метата на НСА биле огромен број на новинари, активисти за човекови права, активисти за заштита на околината, за заштита на животните, како и политички и верски организации, па сè до обични граѓани.

Со Големата рецесија (позната и како Втората голема рецесија) од 2008 година, во светски рамки дојдоа на повидок неколку појави. Неолиберализмот како доминантен економско-политички поредок ја покажа својата грда страна. Меѓународните корпорации се покажаа како недопирливи, без отчет за нивниот глобален импакт и имуни на одговорност. Медиумите под контрола на глобалниот капитал покажаа рестриктивно информирање, а политичките елити се поставија како неодговорни, незаинтересирани за јавното добро и верни слуги на своите господари – бизнис елитите. Во овој период се увиде огромната разлика во распределбата на капиталот меѓу малцинската елита

„Само преку солидарност и интернационализација, прогресивните сили во земјава ќе се доживеат како учесници во една глобална борба за слободата и демократијата“

и сите останати, популарно наречени 99%. Поткупените политичари поставија решенија што ги казнија жртвите на кризата – сиромашните, преку мерки за „штедење“ насочени кон укинување на програмите за социјална заштита и замрзнување на платите, а ги амнестираа виновниците – глобалните корпорации вклучени во ризични трансакции и берзански спекулации кои доведоа до самата криза. Корпоративните медиуми беа заштитници и промотори на оваа програма.

Ваквата состојба доведе до глобална ерупција на незадоволство и револт. Почнувајќи со движењето „Окупирај го Волстрит“ (OccupyWallStreet) на 17 септември 2011 во паркот Цукоти пред берзата во Њујорк – неофицијалната престолнина на светскиот Капитал. Глобалното незадоволство премина и на Блискиот Исток преку Арапската пролет од 2010, па сè до настаните од паркот Гези во Истанбул во 2013 година. Заедничка особина на сите овие протести е револтот на младите прогресивни сили против конзервативните неолиберални елити. Овие протести ја мобилизираа Десницата која одговори на предизвикот преку подемот на верскиот екстремизам и национализмот преточени во бран популистички авторитарни политички опции. На изборите за Европскиот парламент во мај 2014 бран на десничарски и екстремно десничарски партии освоија значителен број гласови. Во меѓувреме во Грција дојде до подем на неонацистичката „Златна Зора“, во Турција Партијата на правдата и развојот на Ердоган, во Унгарија Унгарската цивилна алијанса на Виктор Орбан. Последните два лидери се особено познати по нападот на граѓанското општество, гушењето на граѓанските слободи, слободата на медиумите и упадот во независните институции. Русија е под „меката диктатура“ на Владимир Путин, а во САД дојде до голем подем на екстремната десница и верскиот фундаментализам олицетворени во движењето „Tea Party“ („Чајанка“).

Во меѓувреме во Македонија од 2008 на власт е ВМРО-ДПМНЕ, што започна како бизнис-ориентирана технократска власт, а по блокадата на членството во НАТО во 2009 година од страна на Грција заради нерешениот спор околу името, Македонија потона во национализам, национал-романтизам, историски ревизионизам, популизам, верски екстремизам и авторитарни, анти-демократски, анти-западни тенденции. После кратките успеси, Македонија почна да паѓа на сите ранг листи за демократија, независно судство и слобода на медиумите. Медиумите критички кон власта почнаа еден по еден да згаснуваат или да ја менуваат сопственичката структура, а со тоа и уредувачката политика. Социјалните политики преминаа кон константно намалување на правата на работниците, жените и напад на правата на ЛГБТ лицата, а нееднаквоста меѓу приходите според Џини индексот во Македонија е на самото дно во Европа и земјите од некогашниот СССР. Ова укажува на концентрацијата на капиталот во мала моќна елита која живее на грбот на осиромашеното мнозинство. За да се одржи оваа состојба, масите се манипулираат преку национализам, верски екстремизам и популизам. Постојано сме сведоци на контролирани меѓуетнички кризи

со цел да се пренасочи вниманието од социјалните прашања. Коалицијата ВМРО-ДПМНЕ/ДУИ функционира по холивудското сценарио за криминални филмови „добар полицаец/лош полицаец.“ Во македонската средина ДУИ е лошиот полицаец, а во албанската ВМРО-ДПМНЕ.

На медиумските полиња во овој период гледаме целосна доминација на (про)владините медиуми, енормно зголемување на говорот на омраза кон неистомислениците проследен со редовни повици за линч од страна на единствените новинари во чии што емисии редовно гостуваат премиерот, претседателот и министрите. Истите новинари систематски шират теории на заговори, национализам, шовинизам и историски ревизионизам, а одредени настани што се потенцијално штетни за власта сосема отсутствуваат од медиумскиот простор. Сите (про)владини медиуми се под контрола на мала бизнис елита во роднинско-пријателски односи со носителите на власта.

Сепак, ова не е ендемска состојба. Слични тенденции—како што беше претходно напоменато—има во сите западни демократии и пост-социјалистички држави. Секако, во западните демократии Правната држава има поголема традиција и со тоа е до некаде имуна на десничарските авторитарни популистички тенденции. Многу послична состојба има во државите како што се пост-советска Унгарија, пост-југословенска Србија и Турција.

Меланхолијата кај прогресивната либерална левица и чувството на немоќ не се уникатни за Македонија. Увидот на споделените чувства, судбина и неправда треба да доведат до увид за споделени вредности, транснационална солидарност со сите прогресивни сили и заедничка борба. Сите критички сили во Македонија постојано се жалат за недоволната солидарност меѓу граѓанските здруженија, активистите и медиумските работници. Сепак, освен локалната солидарност, нам ни треба и меѓународна солидарност, размена на идеи, визији, искуства и заедничко дејствување со сите прогресивни сили, првенствено во регионот, а потоа и во светот. Со интернационализирање на оваа борба, прогресивните сили во земјата ќе го надминат чувството на затвореност во Гулаг и тоталната обесхрабреност што е пропратна со тоа чувство. Само преку интернационализација, прогресивните сили ќе се доживеат како учесници во една глобална борба за зачувување на слободата и демократијата, во еден глобален Отпор против реакционерните неолиберални сили, радикалната десница и верскиот екстремизам. Прогресивните сили во македонското општество треба да излезат од самонаметнатиот провинцијализам, да раскрстат со Митот на Итар Пејо, да го остават сеирциството зад себе и да се приклучат кон глобалната борба за зачувување и остварување на цивилизациските вредности врз кои се поставени и темелите на македонската република.

ор: Именка, машки род / Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, документи, обично тематски поврзани. / **ЗБОР** / мн. зборови. Вид збор. Именка, машки род. Основна јазична единица со определено значење; јазичен знак за определен

Целал Хоџиќ

**ДА СЕ ОГЛЕДАМЕ НА
МОЗАМБИК!**

По извештајот на „Репортери без граници“ и падот на Мозамбик на таа листа од 73.-то место на 79.-то место, опозицијата на Мозамбик ја обвини владеачката гарнитура дека тргнале по патот на ВМРО-ДПМНЕ од Македонија и дека за неколку години ќе паднат за повеќе од нови 80 места на листата. Веројатно е таква дебатата во општеството на Мозамбик.

Оваа африканска држава е земја во која има повеќе слобода за медиумите отколку во нашата „преродена“ Македонија. Зошто е тоа така можеме само да претпоставуваме. Мене ми се вртат в глава неколку причини: можеби во Мозамбик не е на власт некој „патриот“ каков што е Никола Груевски, а можеби и немаат пратеник како Илија Димовски кој има моќ да „спружи“ некој на насловна. Можеби нивниот премиер не е во коалиција со некој нивни Синго, а можеби и нивната државна телевизија организира дебати за слободата на медиумите, наместо половина од вестите да троши на некоја квазитрибина, на која гостува некоја нивна Мирка што секогаш „свирка“ како што ќе каже премиерот. Можеби во Мозамбик немаат некој Латас кој, наместо да презентира вести, чита партиски пропаганден материјал, а можеби таму не се јаде бурек на телевизија. Штом се пред нас, веројатно и криминалците не им водат разни шоуа во кои премиерот секогаш одговара на договорени прашања. А веројатно е и дека таму не би го разбрале вицот со Ивица Боцевски кога влегува во такси а таксистот го прашува „До Сител, Канал 5 или Алфа?“

„Кајделод приватните радиодифузери очигледен е недостатокот на една важна демократска цел, а тоа се вистинити и непристрасни вести“

Македонија денес е на 123-то место на листата на „Репортери без граници“. Во Македонија денес не е чудно да се уапси новинар за напишан текст и да почне да преживува

голгота, како што е тоа случај со новинарот Кежаровски. Може новинар да биде приведен и од известување од протест, па да му се одреди притвор, додека се „прибираат докази“ против него, а ова е посебно можно ако снимил полициска бруталност. Владата со реклами од буџетски пари го нарушува пазарот. Нејзините миленици живеат одлично, а за возврат нивните вести се полни со пофалби за власта, а катастрофалната состојба на демократските стандарди, човековите права и социо-економската состојба во држава се гледа низ розеви очила. Малкуте критички настроени медиуми се под жесток притисок, додека оние кои се рекламираат на критичките медиуми не можат да кренат глава од инспекции.

Во Македонија денес секогаш постои можност на критичкиот медиум да му се случи упад од полиција, а сопственикот кој одбивал да не биде критичен кон власта да заврши во затвор со поголемиот дел од неговото семејство. Пример за тоа е А1 телевизија и Велија Рамковски со неговото семејство. Не е исклучена и можноста сопственикот на критички медиум да загине во неразјаснети околности, како што загина Никола Младенов, газдата на Фокус.

Денеска невладиниот сектор и активистите не можат да сметаат дека нивните истражувања и активности ќе бидат пренесени на провладините медиуми (да не ги набројувам, ќе отиде цела страница). Денеска за мега скандал од типот на „Продажба на Македонска Банка“, во кој се обвинува премиерот, не претставува вест за 90% од медиумите од државата! Нема да го коментирам моментот дека на истите тие вести оди демант од владеачка партија на вест која тие воопшто не ја објавиле.

Провладините медиуми преставуваат и алатка за дискредитација на секој оној кој доволно гласно ги критикува состојбите во општеството. Критичарите неосновано се ставаат на тапет, се заокружуваат, се претставуваат како странски платеници и домашни предавници. Секако, без да се чуе нивниот став и образложение.

Остварување на демократските и економски цели на радиодифузната политика во Република Македонија

Постооењето на независни и автономни средства за комуницирање, кои ќе ги рефлектираат разновидните идеи и мислења во општеството, е најзначајно во остварувањето на слободата на изразување. Одредбите од Член 10 на Европската конвенција за човекови права се внесени и во клучните европски документи за радиодифузна област. Постојат неколку основни принципи кои треба да се вградени во законодавството на секоја земја, како што се: правото на жалба, правото на одговор, обврската вестите да бидат точни и непристрасни, општите обврски за непристрасност, правилата за спречување дискриминација, независната регулација. Тие принципи се поврзани со демократските цели во регулирањето на радиодифузијата. Кај нас, во Република Македонија, целта на законот за радиодифузија е слобода на изразување во радиодифузната дејност согласно Уставот и меѓународните договори што ги ратификувала и кон кои пристапила: заштита на интересите на корисниците, иницијативност и поттикнување, унапредување и заштита на културниот идентитет, образовниот и научен развој, поттикнување на развојот на творештвото, јазикот и традициите, унапредување и поттикнување на конкуренцијата и развојот на радиодифузната дејност, транспарентност, независност и недискриминација во регулаторните процеси, како и независен и ефикасен радиодифузен сервис.

Што се однесува до економските цели, освен регулирањето на рекламниот простор со што се заштитува публиката, но и се влијае врз пазарот, постојат и други цели: примена на меѓународните трговски договори, странски инвестиции во радиодифузната сфера, поддршка на продуцентската индустрија, промовирање нови технологии, примена на конкурентското право.

Независно регулаторно тело кај нас е Советот за радиодифузна дејност кое, во основа, е непрофитно тело, со јавни овластувања во радиодифузната дејност. Тоа се грижи за обезбедување слобода на плурализмот на изразувањето, за постоење разновидни и самостојни медиуми, за економски и технолошки развој на дејноста и за заштита на интересите на граѓаните. Сепак, во јавноста

постои дебата колку е ова тело навистина независно. Несомнено постојат индикации кои укажуваат дека Советот за радиодифузна дејност е под огромно политичко влијание од партиите на власт, најмногу од најголемата партија во владината коалиција, поради што се поставува прашањето: ако е точна таа теза, како можеме да очекуваме да имаме медиумски простор кој треба да ги остварува демократските и економските цели на радиодифузната политика во Република Македонија, кога телото кое треба сето тоа да го мониторира е под огромен политички притисок? Во јавноста исто така постои и дебата околу тоа што во Македонија постојат огромен број приватни радиодифузери, кои функционираат на еден мал пазар, како што е нашата земја. Со тоа конкуренцијата станува преголема и логично следи дека цената на рекламниот простор среде голема конкуренција паѓа, а медиумите стануваат зависни од различни центри на моќ, како што се: Владата на Р. Македонија, која со своите реклами е најголем огласувач во некои приватни медиуми, па со тоа ја доведува во прашање независноста на уредувачката политика на тој медиум, политички партии, големи корпорации и други центри на моќ.

Кај дел од приватните радиодифузери очигледен е недостатокот на една важна демократска цел, а тоа се вистинити и непристрасни вести. Кога ќе се направи анализа на вестите и пристапот кон политичките партии во неколку медиуми со национална концесија, може со огромна леснотија да се заклучи дека тие медиуми не си ја извршуваат општествената обврска, туку се пристрасни кон политичките партии што се дел од власта во Република Македонија. Анализата на рекламниот простор на последните предвремени парламентарни избори покажува дека рекламниот простор во медиумите од страна на владеачката коалиција е неколкупати поголем отколку оној на опозициските партии.

Покрај вестите, проблематични се и политичките емисии. Како резултат на сето ова, ние имаме медиуми како што се „Сител“ и „Канал 5“, чиишто вести наликуваат на билтен на најголемата владеачка партија. Политичките емисии во нив се пристрасни, а новинарите кои се трудат да бидат професионални со своите авторски емисии не добиваат продолжение на договорот; некои дури и се стопираат среде сезона. Препознатливо присутен е и недостигот од поддршка на домашната продукциска индустрија и промовирањето нови технологии. Затоа на нашите телевизии можеме да видиме изобилство програма од други држави, бидејќи производството на домашни филмови, серии, музички програми, разни емисии е сведено на минимум.

Ова се проблеми кои радиодифузната политика мора во најбрзо време да почне да ги решава, затоа што медиумите имаат огромна улога во развојот на општеството. Медиумите треба да се критички настроени, да ги промовираат демократските вредности, да ги зачувуваат и да ги промовираат културните вредности. За да можат сето ова да го исполнат, медиумите мора да бидат, пред сè, независни, да немаат влијанија врз уредувачката политика од различни центри на моќ, а незанемарлив предуслов за сето тоа е – да бидат економски независни и стабилни.

МТВ е пример како не треба да изгледа медиум

Улогата на јавниот сервис во општеството е различна од улогата на еден независен радиодифузер. Јавниот сервис има обрвска да ги застапува сите општествени групи во медиумскиот простор, а сите граѓани да имаат можност да го следат, без разлика на нивниот општествен и материјален статус, треба да има разновидна програма – од вести до забавни емисии – сè со цел да допре до секој гледач, да биде независен во уредувачката политика и да промовира посебност и квалитет.

Карактеристики на јавниот сервис се: универзалност, разновидност, независност, посебност и квалитет. Но, за да може јавниот сервис да ги исполни овие карактеристики, претходно мора да има стабилна и транспарентна рамка на финансирање, со која јавниот сервис ќе ја исполни својата мисија и ќе има раководство способно да ги постигне овие цели.

Македонскиот јавен сервис или Македонската Радио Телевизија во најголем дел се финансира од месечната претплата на гледачите. Секоја година МРТ дава отчет во Собранието на Република Македонија за својата работа.

Јавниот сервис има проблем со исполнувањето на својата цел: карактеристиките кои треба да бидат одлика на еден јавен сервис се релативно непрепознатливи кај него. Па, така, што се однесува на универзалноста, треба да се каже дека МРТ е достапна за сите граѓани не само во техничкото покривање, туку и на јазиците на етничките заедници во Републиката.

Она што треба да се поправи е обезбедувањето подобар форум за јавна дебата на поголем број општествени групи. Разновидноста на емисиите е дискутабилна; иако има разновидни програми, од вести до забавни емисии, се чувствува недостатокот од емисии наменети за маргинализираните групи во општеството, а исто така се гледа и отсуство од дебата за актуелни прашања во општеството.

Независноста на јавниот сервис е најоспорувана. Јавниот сервис се претвори во медиум кој е очигледно пристрасен, кој ги промовира политиките на власта, дури и на политичките партии што се дел од владата, а односот кон опозицијата и независните аналитичари е еднаков на односот кон нив од страна на владеачките партии. Интересно е да се види и тоа како функционира: кога јавниот сервис има програма на македонски јазик очигледна е поддршката кон ДПМНЕ, додека, пак, во програмата на албански јазик очигледна е поддршката кон политиката на ДУИ; во програмата на турски јазик е очигледна наклонетоста кон

„Медиумите треба да се критички настроени, да ги промовираат демократските вредности, да ги зачувуваат и да ги промовираат културните вредности“

партијата која ги претставува Турците во владеачкото мнозинство, итн. – што се однесува на сите етнички заедници кои постојат во државата.

„Јавниот сервис има проблем со исполнувањето на својата цел: карактеристиките кои треба да бидат одлика на еден јавен сервис се релативно непрепознатливи кај него“

Вестите кои мора да бидат независни, точни и непристрасни, всушност, спротивни се на сето тоа, а истото важи и за сите политички емисии. Отсуството на дебата во јавниот сервис е последица на желбата на власта. Во една ваква

ситуација, јавниот сервис наместо да се обиде да го подобрува општеството доби една нова улога- критичар на опозицијата и политичките противници на власта.

Посебноста и квалитетот кои треба да бидат промовирани во медиумскиот простор се исто така карактеристики во кои МРТ целосно потфрла веќе со години. Иновативноста, воведувањето нови жарнови и нови наслови, поставувањето нови стандарди во аудиовизуелната област, продуцирањето нови програми и тестирањето теми за кои комерцијалните медиуми не се заинтересирани, а сепак се од интерес на публиката – нема.

Па така, на МРТ можеме да видиме серии кои се репризираат, а кои биле актуелни во почетокот на 90-тите. Наместо да биде пример за сите приватни медиуми и да го диктира развојот во медиумската сфера, јавниот сервис е пример како не треба да изгледа еден медиум. Со јавниот сервис во Република Македонија управуваат органите на Македонската радиотелевизија, а тоа се: Советот на МРТ, Управниот одбор на МРТ и извршниот директор на МРТ.

Моделот на управување на јавниот сервис би требало да се потпира врз два принципи: независност и отчетност. Како што веќе наведовме погоре, јавниот сервис секоја година поднесува извештај во Собранието на РМ. Не само што ја нема независноста и не само што е очигледно влијанието на власта, туку може да се забележи и дека јавниот сервис е средство што се користи во политичката пресметка со опозицијата.

Оценката на работењето на јавниот сервис се носи според два аспекти:

- Колку успешно јавниот сервис ја остварува својата мисија и програмските обврски?
- Колку е публиката задоволна со програмите?

Одговорот на овие две прашања е оценка за работата на МРТ, а повеќе од јасно е дека оценката е негативна.

Рамадан Рамадани

ор: Именка, машки род / Книга составена од повеќе книжевни или научни статии, расправи, документи, обично тематски поврзани. / **ЗБОР** / мн. зборови / **ПОДЕЛЕНА ЈАВНОСТ:** Основна јазична единица / **САКАТИ МАЈСТОРИ** / определено значење; јазичен знак за определен

Кога се размислува околу медиумите и отпорот, трудејќи се да се ограничам на овдешните и скорешни прилики, помислувам дека работата е толку јасна што може да се опише и анаграмно: Во Македонија има медиуми со издишани гуми, и отпор без отвор.

Но, да не остане овој анаграм необјаснет ќе морам со уште неколку реченици да се потрудам да го објаснам имањето или немањето на медиумите и на отпорот и/или само немањето на врската помеѓу нив.

Првата реченица ми е околу јавноста во Македонија како арена, точка и простор каде што медиумите и отпорот дејствуваат и/или се среќаваат. Јавноста, јавното мислење во Македонија е по многу основи поделено, сиромашно, контамирано и со сè поприсутната етатизација на медиумите. Но, заради ова и ред други проблеми јавноста не е целовита. И тоа е нејзиниот првенствен проблем.

Најголемата поделба на јавноста во Македонија е и останува поделеноста на таа на македонски јазик и на делот на албански јазик. Отсекогаш една од најчудните појави во Македонија е корелацијата на поделената јавност во Македонија, делот на македонски и делот на албански јазик. Имено, ретки се медиумите и обидите некој целосно да ја покрие македонската јавност со сите настани, барем во највозможниот дел: на македонски и на албански јазик. Алсат-М телевизија е една од поретките, која, ете, долги години прави напори за ова.

Оваа некомплетност се манифестира во две појави. Медиумите на македонски јазик, иако не ја покриваат целосно јавноста, без албанството во неа, себеси се сметат за комплетни, поради силината и разновидноста која ја имаат во своите содржини. Албанските медиуми, пак, поради својата слабост и некомплетност, ги тераат своите реципиенти да следат и македонски медиуми, со што имаат аудиториум покомплетен и од нив самите.

Чинам дека ваквата комплицираност на јавноста во Македонија заслужува опсежно, дури и научно следење, за да може докрај да се разјасни и да се дефинира начинот на функционирањето и влијанието на јавноста во нашата земја. Дотогаш, ми останува само да дадам еден предлог-назив на тој иден можен труд: Сакати мајстори!

„Сакати мајстори“ е насловот на култниот, генијален кунг-фу филм, од нашето детство, во кој еден од мајсторите е без раце, а другиот без нозе! Но, тие во филмот, здружени, неретко качени еден на друг, ги прават крш сите што им застануваат на патот! Но, нашите кунг-фу мајстори кои вешто манипулираат не се новинарите, па и не се толку и медиумите – кои, ете, се трудат и реално даваат свој придонес за демократизација на нашето општество – туку политиката и политичките злоупотребувачи зад нив.

Имено, во светот постои термин кој се нарекува „прикачено новинарство“ и се употребува за новинарство кое и јавно е поврзано со национални институции

„Јавноста, јавното мислење во Македонија е по многу основи поделено, сиромашно, контаминирано и со сè поприсутната етатизација на медиумите“

(како армијата и другите служби), и како такво, се труди да им служи на нивниот занает. Тука, кај нас, ова приклучување е кон обични и евтини штекери, кое нема заземјување и кое неретко е поврзано на трафостаници, кои уште понеретко им се исклучуваат целосно. Така се случува кабелот да им остане целиот в раце, но станицата на која тие се приклучиле – им се исклучила.

Но, дури ние чекаме научно и сериозно да ја следиме корелацијата на поделената јавност во Македонија, политичарите одамна ја откриле и неретко ’ршум прават, токму употребувајќи ја таа поделеност. Чести се спинувањата и коментарите кои со обратнопропорционален контраефект ни се сервираат како вистини.

Потоа, доаѓаат медиумите кои заради нивната осиромашеност, несогледување на нецеловитоста на јавноста, постепено се претвораат во медиуми кои заради неконтинуитетот, неконзистентноста и нецеловитоста се преобликуваат во секташки медиуми, или поточно медиуми кои имаат тенденција да се опходат само со една нецеловита јавност, по принципот на сектите, на кои првенствено им е важна таквата интерна јавност. Така, тие полека но сигурно, немајќи продор, застануваат во меѓите и границите кои им се наметнуваат од разните контексти, етнички, религиозни, културни итн. Или од цели табуа, што е случај со некои скорешни случувања кои од толкава медиумска непокриеност и изостанок на информирање за нив стануваат табуа. Тамам како автомобил со издишани гуми, кој иако преминува преку некој пат, губи од брзината и веќе е со голема точка на веројатност дека ќе застане.

Отпорот од друга страна страда од тоа што медиумите се нецелосни, секташки медиуми без припадници на секта, и од генералната поделеност и нецеловитост на јавноста, но и на самиот отпор. Така како што медиумите, се будат и заспиваат во некоја своја Македонија, така и отпорот кој во многу големи размери, до индивидуалност е поделен, атомизиран, се буди во своите Македонии...

Кога ќе додадеме на ова дека отпорот во Македонија не е само поврзан, туку некогаш и зависи од граѓанските, невладини организации, тогаш ќе согледаме дека тој се соочува и со бирократска крутост. Освен со калкулантната комфортност, кон која присегнуваат многуте интелектуалци и други индивидуи оставени уште претходно сами на себе од медиумите, невладините и целиот отпор.

Затоа, иако имаше некои обиди во Македонија, сепак немавме Аркзин, но не е доцна да направиме еден, дури и сиромашен целовит медиум, кој секако ќе му помогне на отпорот со самото целовито арихивирање на глупоста и на контаминацијата во јавноста.

Решението е во поцеловити медиуми и отпор со отвор за инклузивноста. Ако има едно мерило кое се докажало како точно за мерење на успешноста на промените, еманципацијата, револуцијата или движењата, тоа е инклузивноста. Нашето решение тука треба да има фокус, конзистентност, инклузивност или, да завршам со стихот на Мајаковски, кој повикуваше на расчистување/завршување со бирократската крутоост со тоа што ќе направиме седница на која ќе ги завршиме сите седници, така и ние треба да направиме една целовита секта која ќе ги опфати сите нецелосни секти во медиумите и отпорот.

ици / Вид
зани. **ЗБОР**
ак за определен п.
е Слично со: ја
рување, нешто и.
среш Албанс.
ЗБОРНИК / м.
лено значење; ја
ти, обично темат
потреба: Пренос
4. Разг
зборување. / л
со: аспект (м
справи
м.

